

szkoły „ubarwiającej” każdą trudną rzecz, podobnie jak H. Daniel Rops. Amphoux doprowadził status quo wiedzy do roku 1986. Mamy więc NT, który można zalecić zarówno studentom, jak i zainteresowanym czytelnikom.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

J. A. FITZMYER SI, *Luke the theologian*. Aspects of his teaching, Paulist Press, New York 1989, ss. XIII + 250.

Książka J. A. Fitzmyer'a stanowi zbiór ośmiu wykładów, jakie w czasie zimowego semestru w 1987 r. miał autor na Uniwersytecie Oksfordzkim. Fitzmyer jest honorowym profesorem studiów biblijnych na The Catholic University of America. Jest również przewodniczącym Towarzystwa Literatury Biblijnej i Katolickiego Stowarzyszenia Biblijnego, będąc zarazem wydawcą czasopism obu tych Towarzystw. Jest wybitnym specjalistą w dziedzinie pisarstwa Łukasza.

Prezentowana książka jest swoistym pogłębieniem i uaktualnieniem niektórych tematów z Łukaszej teologii. Można traktować ją jako dopowiedzenie do tego, co Fitzmyer napisał już w swoim komentarzu: *The Gospel according to Luke* (Anchor Bible 28, 28A; Garden City, NY: Doubleday, 1981, 1985; ss. XXVI + 1642). Książka podzielona jest na osiem rozdziałów. W każdym z nich autor nawiązuje do dyskusji i różnorodnych punktów widzenia, jakie wywiązały się w ostatnim czasie na poruszane tematy. Wyraźnie przy tym zaznacza swój stosunek do nich i prezentuje własne rozwiązania. Na początku każdego rozdziału autor wyjaśnia stosowane pojęcia, szersze tło problemu, oraz podaje plan swojego wykładu. Stanowi to duże ułatwienie w korzystaniu z tej pracy. We wstępie do książki podane są najważniejsze współczesne komentarze i monografie dotyczące problematyki pism Łukasza. Książka zaopatrzona jest ponadto w indeks autorów cytowanych w tekście, indeks przedmiotowy i skrypturalny.

W pierwszym rozdziale Fitzmyer rozważa problem autorstwa III Ewangelii i Dziejów. Omawia tu kolejno: tradycję II wieku w odniesieniu do tych pism, obecność Łukasza w Macedonii i Filipii oraz literacki charakter Wir-Sektion. Autorstwo Ewangelii jako dzieła Łukasza potwierdzają papirus Bodmer XIV z II w., oraz świadectwo Ireneusza i Tertuliana. Wir-Sektion ma zaś charakter dziennika podróży, którą odbył autor Dziejów z Pawłem.

Kolejny rozdział dotyczy opowiadania o dzieciństwie Jezusa Łk 1—2. Fitzmyer, mówiąc o jego historyczności, określa go za Burrows'em jako „imitative historiography”. Dane, które Łukasz otrzymał z tradycji zasymilował z innymi materiałami literackimi, a także mocno zabarwił reminiscencjami ze ŚT. Opowiadanie Łukasza jest niezależne od Mateuszowego, dlatego niemożliwe jest uzgodnienie pewnych szczegółów. Mają jednak wspólnie odziedziczoną tradycję. Została ona przez każdego ewangelistę wykorzystana w sposób jemu właściwy.

Trzeci rozdział o Maryi w Łukaszej historii zbawienia nawiązuje do Łukaszej perspektywy na historię. Jest to historia zbawcza, bo Bóg jest jej inicjatorem, kierownikiem i celem. Fitzmyer zgadza się z jej podziałem zaproponowanym przez Conzelmana. W drugiej części wykładu dość pobieżnie omawia każdy z pięciu epizodów, w których Łukasz nazywa po imieniu Matkę Jezusa.

Kolejny rozdział za przedmiot rozważania ma teksty o Janie Chrzcicielu. Dla naszego autora co innego znaczy „Jan historyczny” i „Jan historii”. Obraz historycznego Jana, który tworzy się z krytycznej lektury tekstów i źródeł dotyczących jego osoby, może tylko po części odpowiadać Janowi historii. Fitzmyer charakteryzuje postać Jana przedstawioną przez Łukasza, podkreślając przy tym, że to właśnie on daje jego najlepszy obraz. Jest to wybrana postać okresu Izraela, a równocześnie inaugurująca okres Jezusa.

Piąty wykład dotyczy rozumienia pojęcia „uczeń” u Łukasza. Wprawdzie uczniostwo jest fenomenem chrześcijańskim, ale pozostaje pod wpływem środowiska żydowskiego oraz stosunków świata hellenistycznego. Uczeń Jezusa ma stać się zaczynem nowej wspólnoty. Od niego oczekuje się wiary, pokuty i nawrócenia oraz chrztu. Te trzy elementy stanowią dla Łukasza fundamentalną odpowiedź ucznia na chrześcijańską kerygmę.

Tematem kolejnego wykładu są szatan i demony. Po wyjaśnieniu terminów używanych na ich określenie, autor omawia kuszenie Jezusa, Jego działalność po kuszeniu i w końcu skupia swą uwagę na Jezusowych słowach o upadku szatana (Łk 10, 17-20).

Następny rozdział traktuje o Prawie Mojżeszowym i Żydach w pismach Łukasza. Dla tego ewangelisty Prawo Mojżeszowe jest stałą normą ludzkiego postępowania w trzech okresach historii zbawienia, a także znakiem rozpoznawczym Ludu Bożego. Według Jezusa Prawo ma nadal charakter normatywny, ale także proroczy.

Ostatni rozdział jest komentarzem do sceny ukrzyżowania poprzez epizod z łotrami. Autor ukazuje, co wnosi on do zamierzonego przez Łukasza obrazu śmierci Jezusa.

Omawiana praca zasługuje na polecenie specjalistom w dziedzinie biblistyki. Jej wartość wypływa zarówno z logicznego i spójnego wykładu, jak i z informacji dotyczących niektórych aspektów teologii Łukasza. W wielu wypadkach daje nowe, oryginalne na nie spojrzenie.

Przemyśl

PAWEŁ PIETRUSIAK

ROMAN STANISŁAW ZDZIARSTEK OP, *Chrystianologia świętego Pawła*. T. 1: *Aspekt ontyczny*, Kraków 1989, Polskie Towarzystwo Teologiczne, s. 270.

Kim jest chrześcijanin? — to pytanie, które nieustannie staje przed wszystkimi, którzy noszą to szczytne i zobowiązujące miano. Pytanie to, będąc pytaniem o chrześcijańską tożsamość, ciągle domaga się nowych odpowiedzi na miarę czasów i sytuacji, w które wchodzi i przeżywa każdy chrześcijanin; domaga się niejako podwójnej odpowiedzi, odpowiedzi obiektywnej, opartej o dane jakich dostarcza Biblia, oraz odpowiedzi subiektywnej, którą każdy wypowiada swoim życiem. Obydwie odpowiedzi są oczywiście ze sobą organicznie połączone, odpowiedź subiektywna może być budowana wyłącznie w oparciu o dane obiektywne i w ich świetle weryfikowane.

Bardzo cenną obiektywną odpowiedzią na pytanie o istotę chrześcijanina jest książka o R. S. Zdziarstka OP, *Chrystianologia świętego Pawła*, którą udostępniło nam Polskie Towarzystwo Teologiczne. Autor wyprowadza tę odpowiedź w oparciu o listy św. Pawła, które odgrywają w niej uprzywilejowaną rolę.

Całość opracowania została ujęta w ośmiu rozdziałach. Rozdział pierwszy zawiera uwagi metodologiczne; został więc w nim omówiony najpierw neologizm „chrystianologia”, którego zastosowanie pozwala na rozróżnienie dwóch dziedzin: „antropologii” mającej za przedmiot człowieka w ogóle i „chrystianologii” odnoszącej się do człowieka zbawionego. „Chrystianologia to nauka o chrześcijaninie oparta na Objawieniu Bożym, ujmująca go w relacji do Boga Ojca, Jezusa Chrystusa i Ducha Świętego” (s. 35). Aby chrystianologia św. Pawła była właściwie czytelna, autor omówił następnie relację ontyczną i moralną, jakie zachodzą między chrześcijaninem i Chrystusem. Mają one charakter transcendentny, osobowy i dynamiczny.

Rozdział drugi poświęcony jest źródłom chrystianologii, jaką wypracował św. Paweł. Wykorzystuje ona hebrajską i grecką koncepcję człowieka, z oczywistym uprzywilejowaniem tej pierwszej. Można nawet powiedzieć więcej, że Pałowy „nowy człowiek” jest przeciwieństwem greckiej koncepcji człowieka. Pałowa chrystianologia została ukształtowana głównie w oparciu o wizję człowieka przekazaną przez Stary Testament, w nim też trzeba szukać jej charakteru relacyjnego. Aby w pełni ukazać chrystianologię św. Pawła, trzeba wyjść od, skrótowo wprowadzie przez niego potraktowanej, koncepcji człowieka oczekującego zbawienia. Stanowi to treść rozdziału trzeciego.

Pełny wykład chrystianologii nie może być zbudowany bez uwzględnienia Pałowej wizji Chrystusa (rozdział czwarty). By móc poznać chrześcijanina trzeba poznać jego Wzór. Chrześcijanie są przeznaczeni, by stali na wzór Chrystusa.

W rozdziale piątym o. R. S. Zdziarstek przechodzi już do omówienia koncepcji chrześcijanina. Zwraca więc uwagę na fundamentalne znaczenie chrztu w ukonstytuowaniu się chrześcijanina.

W rozdziale następnym, po ukazaniu przebywania Osób Boskich w chrześcijaninie, omawia o. Zdziarstek skutek tego przebywania, czyli ontyczną strukturę chrześcijanina.